

Социо-мазохизъм: Как Германия и Франция, двамата болни на Европа, се самоизмъчват*

Антони де Жасе**, 6 юни 2005 г.

Това, което първоначално наричаха “държава на благоденствието”, в последно време преименуваха на “европейски модел”. Смисълът на тази мъдра лингвистична маневра се свежда до това, да се подчертае, че той е диаметрално противоположен на “англосаксонския” и дори нещо по-лошо - на “американския модел”. Но добрите европейци са длъжни да го харесват точно толкова, колкото не харесват англичаните и американците.

Абсурдно е да се претендира, че цяла или почти цяла Европа следва този модел. Той е предимно френско-германски. Не за първи път, обаче, френски интерес, идея или претенция не се изразява твърде предизвикателно, като се представя за общоевропейска. Корените на “модела” са в ортодоксалния френски социализъм в голисткия му вариант, в германската социалдемократия и синдикализъм и в християнсоциалистическата традиция, която макар и да е по-силна в Германия, но е все още жива и във Франция. В идеологически план, той е еkleктичен и донякъде неясен, както може и да се очаква поради разнообразните му корени.

Той се характеризира с две основни и постоянни черти, едната – стара, а другата – сравнително нова. Старата представлява убеждението, че разпределението на националния доход е работа на правителството, както и че това е негов естествен прерогатив, и каквото и да се случи, правителството трябва да използва своите правомощия, за да наклони везните малко, след това още малко в полза на групите с по-ниски доходи. Много е важно това повтарящо се преразпределение да приема главно формата на “социални” привилегии в натура, отколкото в парични трансфери.

Главната амбиция на “модела” е да разработи още по-широка система на “социално” осигуряване в случай на заболяване, безработица и старост, както и по-продължителни обезщетения при уволнение и все по-голямо “законно” намаляване на работното време. Предполага се, че в това се състои правилният начин за изразяване загрижеността на правителството, отколкото да помага на профсъюзите да упражняват натиск за по-високи парични възнаграждения. Твърде бащинският дух на неговите различни автори предполага също, че за работещите е много по-ценно да получат парите в брой, отколкото в натура. Тук е скрит и фаталният недостатък на “модела”.

Цената на цялото това “социално” осигуряване, с изключение на малка част, финансирана от общото данъчно облагане, се повишава с удържките от заплатата. Една част от вноските се правят от работниците, а друга - от работодателите. Но това е само счетоводна фикция, тъй като на практика и двете вноски се удържат от брутната

* С малки изменения статията е публикувана на немски език в швейцарския вестник “Нойе Цюрише Цайтунг” в броя от 26 април 2005 г. Преводът и бележките са на Бинка Илиева, ИПИ

** Антони де Жасе (р. 1925) - независим учен и теоретик, изключително известен либерален философ, когото определят като един от малкото гениални и оригинални мозъци в съвременната политическа философия. Роден е в Унгария. През 1948 г. напуска родината си. Образованието си получава в Унгария, Австралия и Англия. До 1962 г. е преподавател в Оксфордския университет и публикува редица статии в престижни научни икономически списания. По-късно започва да се занимава с бизнес. След като се пенсионира той обръща поглед към политическата философия. Сред най-известните му книги са: “Държавата” (1985), “Избор, договор и съгласие” (1991), “Срещу политиката” (1997) и “Закон и неговата среда” (2002). Понастоящем живее във Франция.

заплата, която работодателят плаща, но работникът не занася у дома си. В Германия и Франция, приемайки 100 за основа на brutната заплата, средно 50-55 отиват за социално осигуряване, а 45-50 са пари за отнасяне вкъщи, представляващи авансови удържки за данъци. Сборът от двете никога не е равен на 100 за работника, а винаги е малко по-малък, 80 или 90, тъй като наличните пари могат да купят всичко (включително осигуряване), но осигуряването не може. Съществува постоянна пропаст между субективната преценка на работника за това, което той получава, и това, което той струва на работодателя, за да го получи.

Последицата от тази разлика – между разходите за труд на работодателя и това, което получава работника – е, че пазарът не може да постигне равновесие. Независимо от отчаяните опити на правителствата за създаване на работни места чрез измислени схеми, безработицата става хронична. В продължение на 30-те години от превръщането на “социалния” модел в задължителна политическа потребност, безработицата расте със средно 4 процента до над 10 процента във Франция и над 12 процента в Германия.

Не е за учудване, че тези “болни” икономики са неспособни да растат със същите темпове като техните съседи Испания, Великобритания, Холандия и скандинавските страни, без да споменаваме новите членове на Съюза от Източна и Централна Европа, които спечелиха от процеса на догонване. Франция има късмет с растеж над 2 процента годишно, а Германия – наполовина на този темп. Изглежда, че правителството на нито една от страните няма желание да съобщи на обществото голата истина (както Маргарет Тачър каза това на англичаните след 1979 г.), че няма да има подобрене, ако не се изхвърлят на боклука много неща от “модела”. Френските политически лидери, в частност, ще направят почти всичко, за да усмирят всеки групов интерес, който, изразявайки недоволство им крещи “у-у-у!”. Днес е публична тайна, че и Германия, и Франция са в упадък. Те наистина са двамата хронично болни люде на Европа.

Тук се крие втората и по-нова черта на толкова възхвалявания от тях “модел”. Всяко общество, което претърпява провал и осъзнава упадъка, изпитва силна потребност да си вдъхне смелост. Подобно на арабските общества, които се провалиха с блясък, а сега се кълнат в ислямските ценности, като ненавиждат и оклеветават западните цивилизации, благодарение на чиито стандарти те се провалиха, Германия и Франция започнаха да говорят за различните си ценностни системи и да показват яростна антипатия към либералната, англо-американската цивилизация, която ги остави далеч зад себе си. “Либерализъм” (в класическия смисъл на понятието, използвано извън САЩ) днес е омразна дума, почти сквернословие във Франция, но и не по-хубава дума в Германия. Колкото повече Германия и Франция усещат, че либерализмът и Америка са ефективни, а те не са, толкова по-убедени са в превъзходството на “европейския модел”.

Противниците на новата европейска “конституция” ѝ се противопоставят, защото тя не успя да разпореде със законна сила ”действително социална” Европа. Те искаха тя да наложи сурови трудови закони и по-щедри общи разпоредби за благоденствие из целия Съюз, за да се защити от “социален дъмпинг” френско-германския център.

Непримиримите политически противници в страните на двамата болни проявяват еднаква ревностност да предпазят “европейския социален модел” от твърде въображаемата либерална заплаха, привидно разсейвайки се за пълния провал на “модела” да произвежда очакваната от него благодат. Безпристрастният наблюдател трябва да разтърка очите си, за да повярва на това, което вижда. Средновековните монаси и монахини, облечени във власеници, са знаели какво вършат. Те са правили авансови вноски за място в Рая и мъките им са били оправдани. Но власеницата на “европейския социален модел” измъчва обществата, проявили твърде голяма наивност, за да попаднат в него, купувайки с мъките си само фалшиво чувство на гордост.

Това е случай на социо-мазохизъм, при който, обаче, мазохистът дори не изпитва твърде перверзно удоволствие от болката, която си причинява. По-лошо дори, болката измъчва най-вече цялата работническа класа, за чието благоденствието е замислен. Отиващите към застой икономики, с хронична безработица от 10 процента, не само деморализират самите безработни. Те подкопават също така преговорните позиции на онези, които все още работят и отчаяно са се вкопчили в работното си място. Днес в частния сектор управлението е взело връх и дори в някои случаи може да налага по-продължително работно време, да променя методите на работа и да замразява възнагражденията, което би било немислимо, когато безработицата е само 5-6 процента.

Единствено в държавния сектор трудът все още може да поставя искания и да използва стачката като оръжие. В Германия, където членската маса на профсъюзите е обхванала около 22 процента от наемната работна сила, профсъюзите все още имат известно влияние в държавния сектор. Във Франция, с членска маса от 7-8 процента, която е почти изцяло в държавния сектор, единственото синдикално присъствие в частния сектор е платеният профсъюзен деятел, който стои там по милостта на Кодекса на труда и щедрата правителствена подкрепа. Много е трудно за вярване, но е абсолютна истина, че синдикатите във Франция вече не поставят искания за по-високи възнаграждения в частния сектор, отивайки на среща с управлението. Вместо това те отиват при правителството, като искат от него то да каже на “големия бизнес” да увеличи възнагражденията.

И двете правителства се опитват да се понравят на трудещите си чрез объркани мерки за “защита на работните места”. Те усложняват и оскъпяват уволнението, а наемането на нови служители става твърде рисковано. От това логично следва, че нетното създаване на работни места напълно замира. Ако няма “защита на работните места”, може да се прогнозира, че годишно ще се откриват около 300 000 нетни нови работни места в Германия и 200 000 във Франция. Нейната загуба прилича на добавянето на допълнителни гънки във власеницата. Социо-мазохизмът е по-краен. Но премахването на гънките по власеницата чрез демонтирането на най-абсурдните страни на “защитата на работните места”, би представлявало подчинение пред “либералната безсърдечност”.

Социо-мазохизмът е далеч по-сложен от обикновения мазохизъм. Социо-мазохистичното общество отказва да приеме, че го измъчват, и не може да види, че то самото си причинява болка. Вместо да признае собствената си глупост, то се самоубеждава, че ако свали власеницата, ще почувства студа по незащитеното си тяло^{***}. По всяка вероятност може да се надяваме, че след като въздухът се прочисти от безсмислените дебати за не по-малко безсмислената нова “конституция”, на Германия и Франция може да се припомни, че власеницата не е единствената долна риза за обличане.

*** Игра на думи – torso – тяло, торс, а в преносен смисъл – осакатена работа.